

Poradnik dla
nauczycieli

**Szkoła jako
przestrzeń rozwoju
zawodowego
uczniów. Bank
dobrych praktyk.**

**klasy IV-VI
szkoły podstawowej**

Projekt realizowany w ramach programu kompleksowego wsparcia rodzin
„Za życiem”, działanie 5.4. Tranzycja na rynek pracy, realizowany w latach 2023-2026

Ministerstwo
Edukacji Narodowej

Za życiem

 OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Redakcja merytoryczna: Małgorzata Jas, Izabela Juskiewicz

Redakcja językowa i korekta: Fundacja Edukacji Rozwoju i Innowacji

Projekt graficzny i projekt okładki: Fundacja Edukacji Rozwoju i Innowacji

Redakcja techniczna i skład: Fundacja Edukacji Rozwoju i Innowacji

Weryfikacja i odbiór niniejszej publikacji: Ośrodek Rozwoju Edukacji
w Warszawie

Projekt realizowany w ramach programu kompleksowego wsparcia rodzin
„Za życiem”, działanie 5.4. *Tranzycja na rynek pracy*, realizowany w latach
2023-2026

Warszawa 2024

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative
Commons – Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).

creativecommons.org

Projekt realizowany w ramach programu kompleksowego wsparcia rodzin „Za życiem”,
działanie 5.4. *Tranzycja na rynek pracy*, realizowany w latach 2023-2026.

SPIS TREŚCI

	Wstęp	4
1.	Podstawa programowa w procesie tranzykcji uczniów na rynek pracy	6
2.	Czynniki kontekstowe w procesie tranzykcji uczniów na rynek pracy	8
3.	Przestrzeń szkoły w procesie tranzykcji uczniów na rynek pracy	23
4.	Proponycje aktywności uczniów zwiększające wiedzę oraz poszerzające kompetencje ułatwiające wejście na rynek pracy	29
	BIBLIOGRAFIA	42

WSTĘP

Nadrzędnym celem wychowania i edukacji jest kształtowanie u dziecka samodzielności oraz odpowiedzialności, pobudzanie jego aktywności, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb, potencjału i ograniczeń oraz tempa rozwoju. Dotyczy to każdego ucznia, także tego ze szczególnymi potrzebami, objętego pomocą psychologiczno-pedagogiczną, m.in. ze względu na niepełnosprawność. W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. dotyczącym organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach¹ zdefiniowano pomoc psychologiczno-pedagogiczną udzielaną uczniowi jako proces polegający na **rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce, w celu wspierania potencjału rozwojowego ucznia i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym².**

Realizację doradztwa zawodowego reguluje Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie

1 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1280), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20200001280> [dostęp 7.06.2024].

2 Ibidem, § 2. 1. rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach. W rozporządzeniu zamieszczono otwartą listę potrzeb uczniów, stanowiącą podstawę do objęcia ich pomocą psychologiczno-pedagogiczną. Oprócz niepełnosprawności są to: niedostosowanie społeczne, zagrożenie niedostosowaniem społecznym; zaburzenia zachowania lub emocji; szczególne uzdolnienia; specyficzne trudności w uczeniu się; deficyty kompetencji i zaburzeń sprawności językowych; choroba przewlekła; sytuacje kryzysowe lub traumatyczne; niepowodzenia edukacyjne; zaniedbania środowiskowe związane z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi; trudności adaptacyjne związane z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związane z wcześniejszym kształceniem za granicą.

doradztwa zawodowego³. W § 4 wskazano, że na każdy rok szkolny (w szkole) opracowuje się program realizacji doradztwa zawodowego, uwzględniający wewnętrzny system doradztwa zawodowego⁴.

Nauczyciele w klasach IV-VI realizują treści z zakresu doradztwa zawodowego:

- ☐ na obowiązkowych zajęciach edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego,
- ☐ na zajęciach związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu prowadzonych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- ☐ na zajęciach z nauczycielem wychowawcą opiekującym się oddziałem, w ramach wizyt zawodoznawczych mających na celu poznanie przez dzieci i uczniów środowiska pracy w wybranych zawodach, organizowanych u pracodawców, w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe lub w placówkach i centrach, o których mowa w art. 2 pkt 4 ustawy⁵.

Poradnik składa się z rozdziałów, w których omówione zostały najważniejsze aspekty doradztwa zawodowego dla dzieci w fazie rozwojowej środkowego wieku szkolnego. Nadrzędnym zagadnieniem, występującym we wszystkich częściach publikacji, jest kształtowanie wśród dzieci kompetencji kluczowych, przydatnych na rynku pracy.

3 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. z 2019 r., poz. 325), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190000325>

4 Ibidem, § 4. 1.

5 Dot. ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 737).

1. PODSTAWA PROGRAMOWA W PROCESIE TRANZYJCJI UCZNIÓW NA RYNEK PRACY

Odniesienie do kompetencji kluczowych i umiejętności niezbędnych na rynku pracy znajduje się również w podstawie programowej dla szkoły podstawowej, zamieszczonej w załączniku nr 2 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej⁶.

Poradnik przedstawia głównie realizację treści z zakresu doradztwa zawodowego na obowiązkowych zajęciach edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego w klasach IV-VI oraz na zajęciach z nauczycielem wychowawcą opiekującym się oddziałem.

TREŚCI PROGRAMOWE Z ZAKRESU DORADZTWA ZAWODOWEGO DLA KLAS IV-VI

1. Poznawanie własnych zasobów. Uczeń:
1.1 określa własne zainteresowania i uzdolnienia oraz kompetencje;
1.2 wskazuje swoje mocne strony oraz możliwości ich wykorzystania w różnych dziedzinach życia;
1.3 podejmuje działania w sytuacjach zadaniowych i ocenia swoje działania, formułując wnioski na przyszłość;
1.4 prezentuje swoje zainteresowania i uzdolnienia wobec innych osób z zamiarem zaciekawienia odbiorców.

6 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. z 2017 r., poz. 356 ze zm.), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20170000356> [dostęp 7.06.2024].

TREŚCI PROGRAMOWE Z ZAKRESU DORADZTWA ZAWODOWEGO DLA KLAS IV-VI

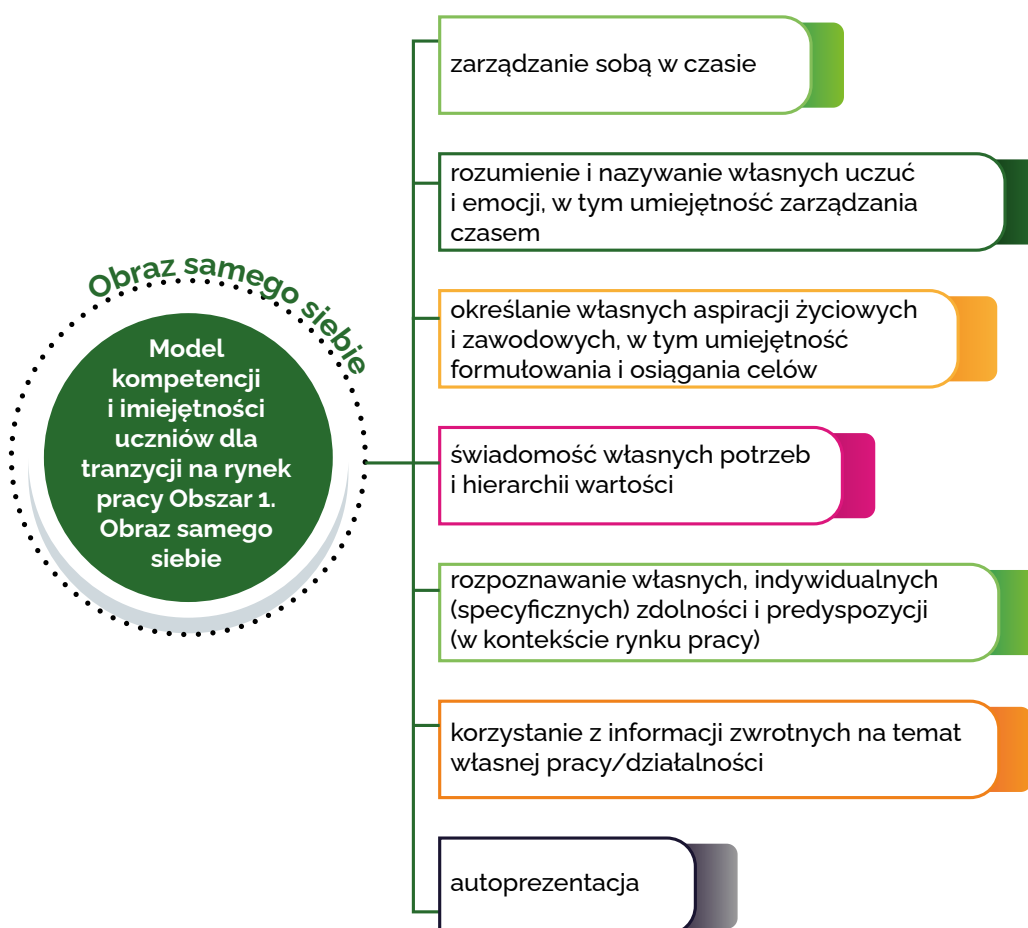
2. Świat zawodów i rynek pracy. Uczeń:
2.1 wymienia różne grupy zawodów i podaje przykłady zawodów charakterystycznych dla poszczególnych grup, opisuje różne ścieżki ich uzyskiwania oraz podstawową specyfikę pracy w zawodach;
2.2 opisuje, czym jest praca i jakie ma znaczenie w życiu człowieka;
2.3 podaje czynniki wpływające na wybory zawodowe;
2.4 posługuje się przyborami i narzędziami zgodnie z ich przeznaczeniem oraz w sposób twórczy i niekonwencjonalny;
2.5 wyjaśnia rolę pieniądza we współczesnym świecie i jego związek z pracą.
3. Rynek edukacyjny i uczenie się przez całe życie. Uczeń:
3.1 wskazuje różne sposoby zdobywania wiedzy, korzystając ze znanych mu przykładów oraz omawia swój indywidualny sposób nauki;
3.2 wskazuje przedmioty szkolne, których lubi się uczyć;
3.3 samodzielnie dociera do informacji i korzysta z różnych źródeł wiedzy.
4. Planowanie własnego rozwoju i podejmowanie decyzji edukacyjno-zawodowych. Uczeń:
4.1 opowiada o swoich planach edukacyjno-zawodowych;
4.2 planuje swoje działania lub działania grupy, wskazując szczegółowe czynności i zadania niezbędne do realizacji celu;
4.3 próbuje samodzielnie podejmować decyzje w sprawach związanych bezpośrednio lub pośrednio z jego osobą.

Tabela 1. Treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego dla klas IV-VI

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190000325> [dostęp 7.06.2024].

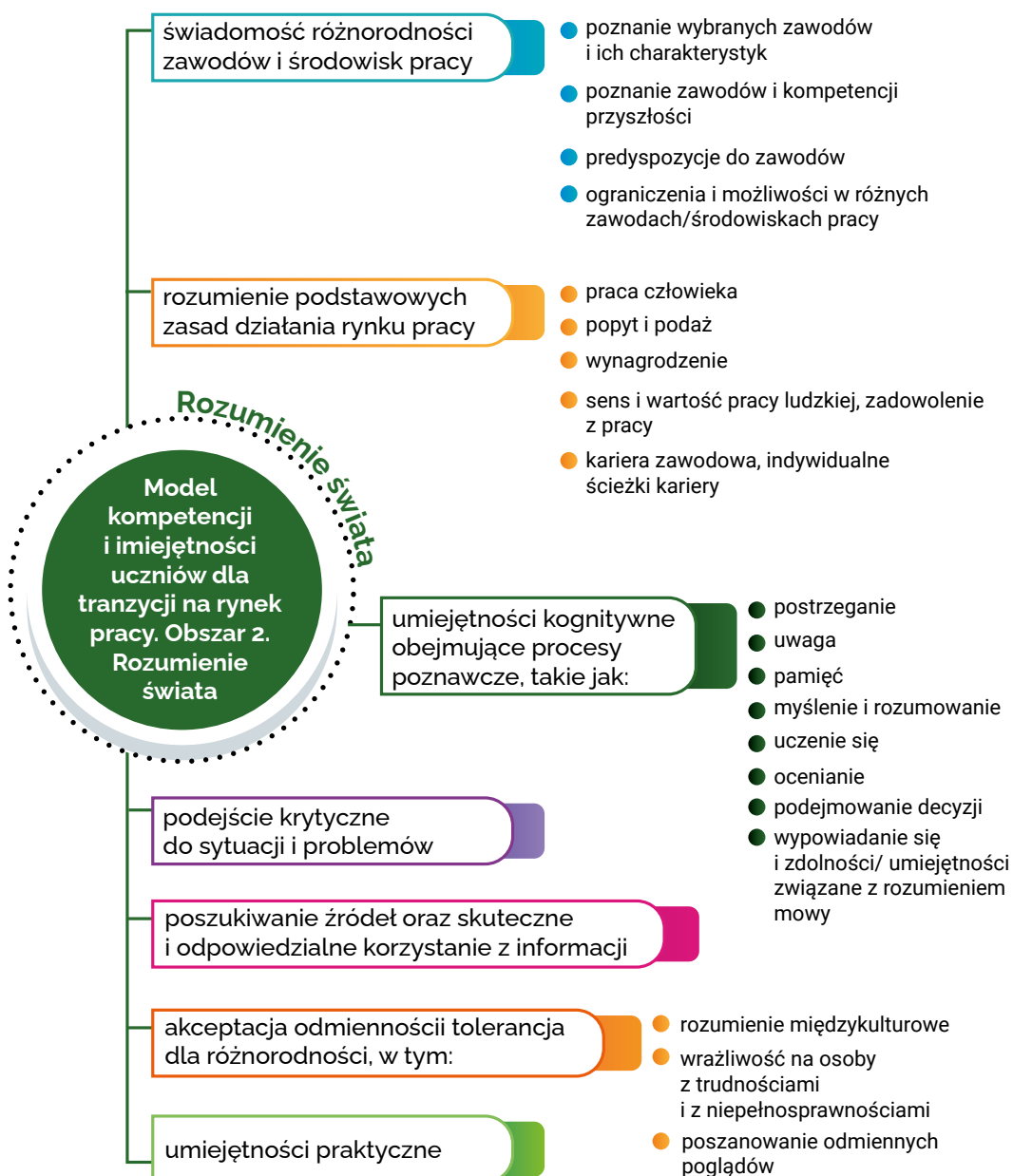
2. CZYNNIKI KONTEKSTOWE W PROCESIE TRANZYJCJI UCZNIÓW NA RYNEK PRACY

Ważnym kontekstem w rozważaniach o prowadzeniu doradztwa zawodowego jest model kompetencji i umiejętności uczniów dla tranzykcji na rynek pracy, opracowany przez ekspertów z Instytutu Badań Edukacyjnych. Opisano w nim cztery grupy kompetencji, skupione w czterech obszarach: „Obraz samego siebie”, „Rozumienie świata”, „Budowanie relacji”, „Przedsiębiorczość”. Zarówno te obszary, jak i wpisane w nie wiązki kompetencji, korelują z treściami doradztwa zawodowego dla klas I-VI szkoły podstawowej oraz z zapisami podstawy programowej.

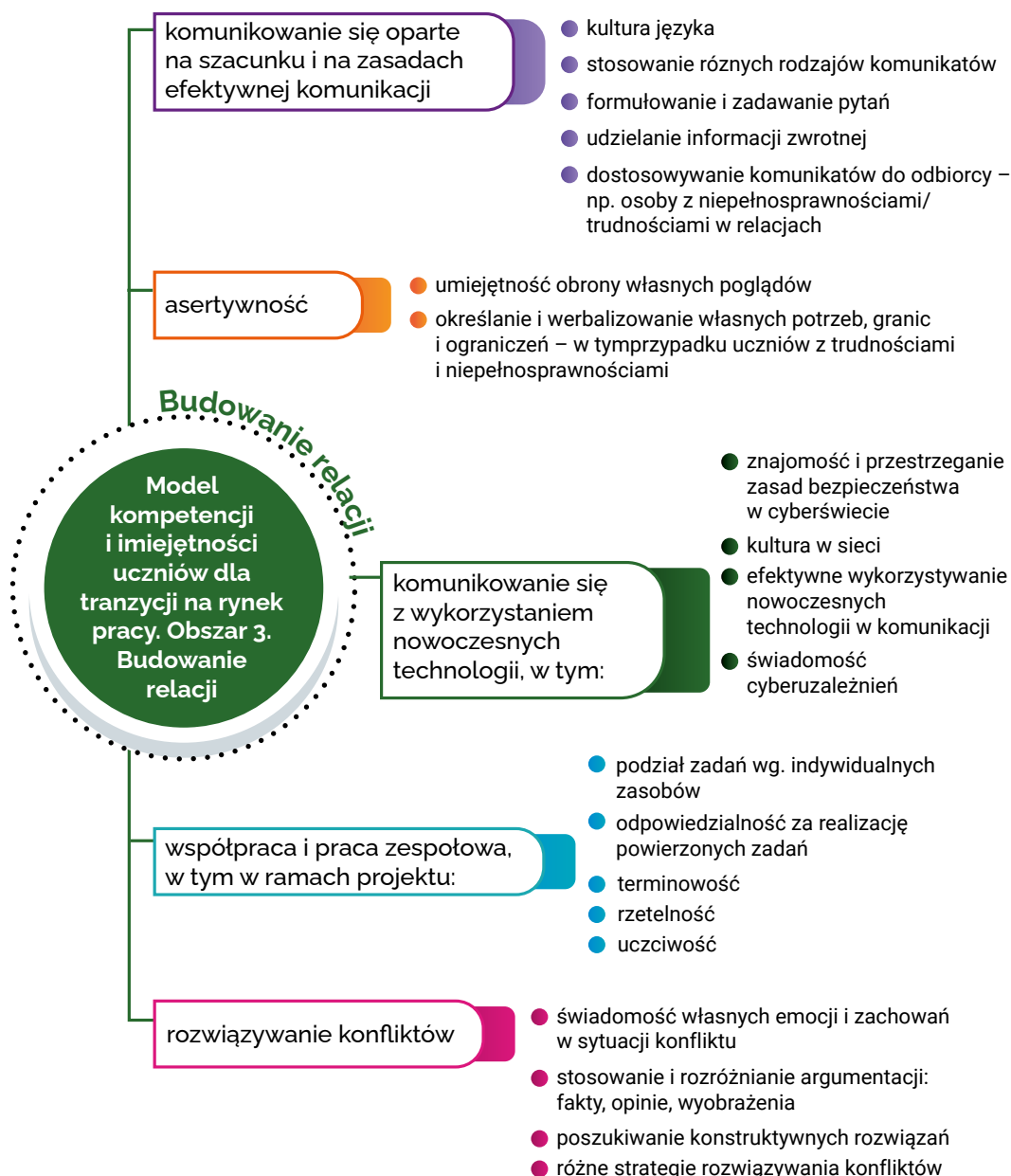
Rysunek 1. Wiązka umiejętności i kompetencji w obszarze „Obraz samego siebie”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiału udostępnionego przez IBE.

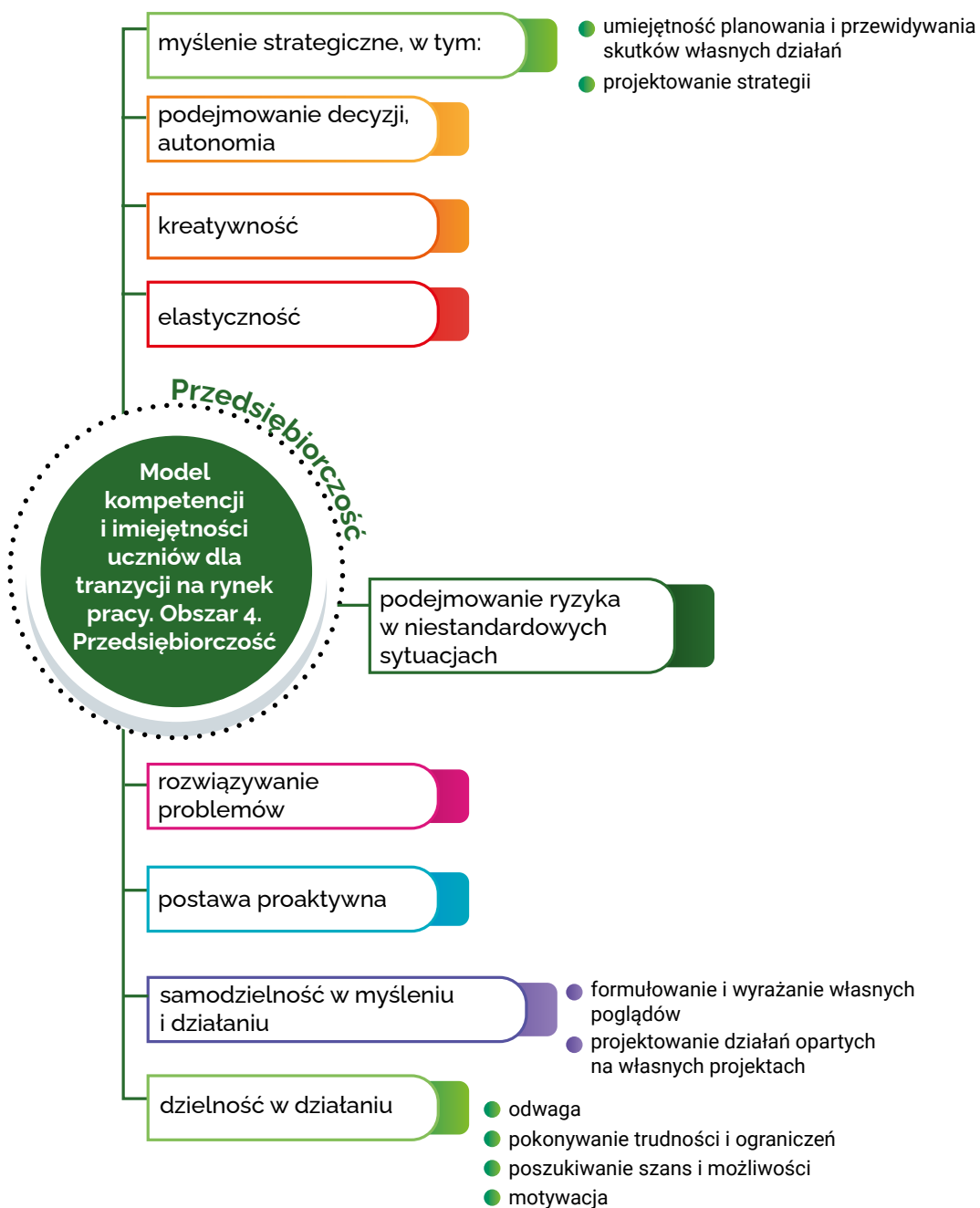
Rysunek 2. Wiązka umiejętności i kompetencji w obszarze „Rozumienie świata”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiału udostępnionego przez IBE.

Rysunek 3. Wiązka umiejętności i kompetencji w obszarze „Budowanie relacji”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiału udostępnionego przez IBE.

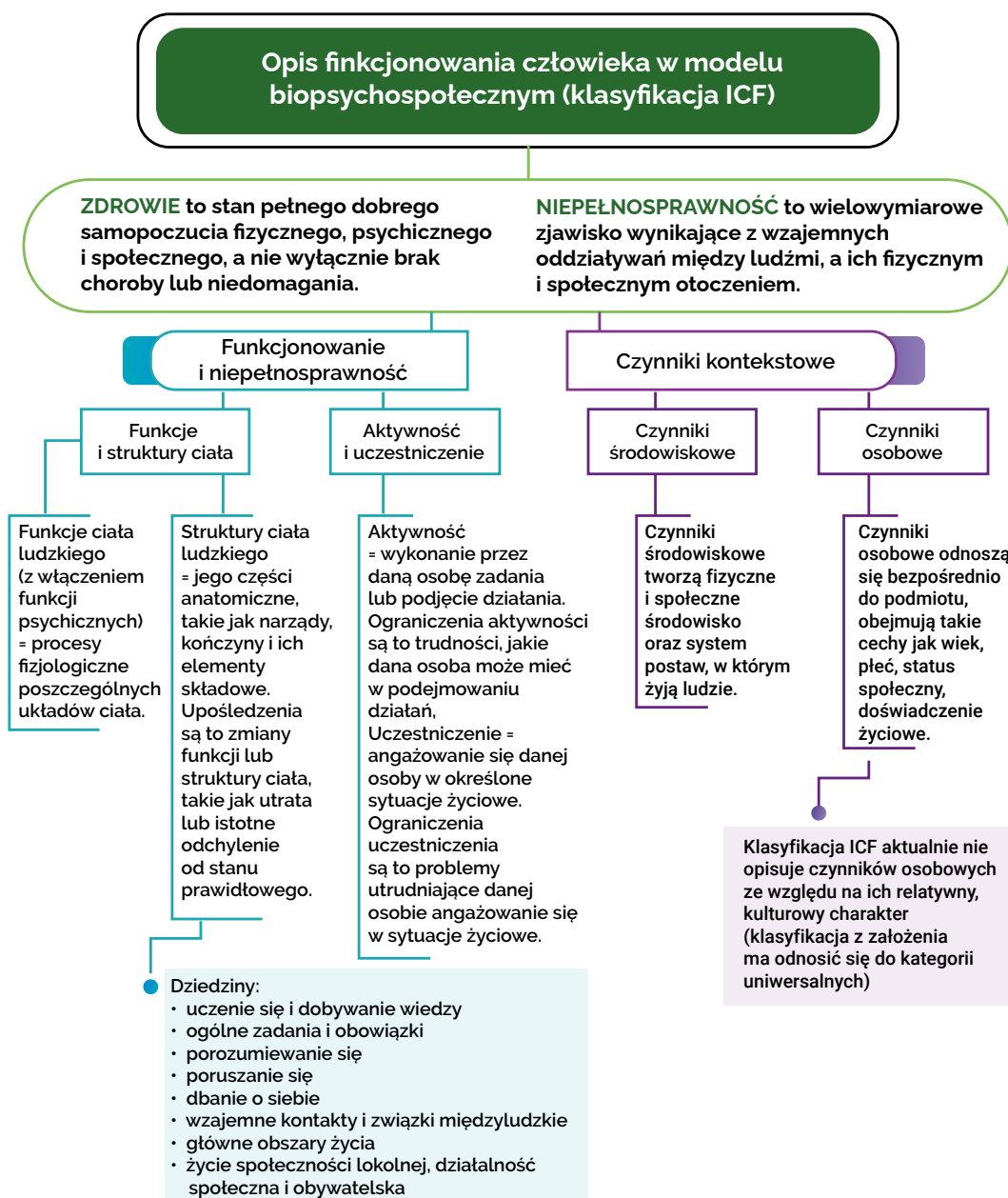
Rysunek 4. Wiązka umiejętności i kompetencji w obszarze „Przedsiębiorczość”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiału udostępnionego przez IBE.

Planując i organizując działania z obszaru doradztwa zawodowego w zróżnicowanej grupie uczniów należy pamiętać o innym ważnym kontekście, jakim jest **nowym spojrzeniu na funkcjonowanie człowieka opisanym w ICF – Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (WHO 2001)**⁷. ICF oparto na tzw. modelu biopsychospołecznym – klasyfikacja nie skupia się w opisie człowieka tylko na tym „co mu dolega”, ale przede wszystkim na tym, jak on funkcjonuje w różnych obszarach życia (w tym edukacyjnym i zawodowym). *ICF określa składniki zdrowia i niektóre powiązane ze zdrowiem warunki dobrostanu, czyli dobrego samopoczucia (takie jak np. wykształcenie i praca). Dlatego dziedziny przedstawione w ICF można podzielić na: [...] dotyczące zdrowia (przykładowe dziedziny zdrowia to widzenie, słyszenie, chodzenie, uczenie się i zapamiętywanie) i [...] związane ze zdrowiem (przemieszczanie się, kształcenie i wzajemne kontakty społeczne). Dziedziny te są opisane z perspektywy ciała ludzkiego, pojedynczej osoby i społeczeństwa i umieszczone na dwóch listach: (1) „Funkcje i struktury ciała ludzkiego” i (2) „Aktywność i uczestniczenie” [...] Te terminy zastępują używane wcześniej „upośledzenie” (ang. impairment), „niepełnosprawność” (ang. disability) i „inwalidztwo” (ang. handicap), i rozszerzają zakres klasyfikacji o pozytywne doświadczenia życiowe. [...] Jako klasyfikacja, ICF w sposób usystematyzowany grupuje różne dziedziny dotyczące człowieka w powiązaniu z jego stanem zdrowia (np. określa co robi lub może robić człowiek chory na daną chorobę lub cierpiący z powodu zaburzenia zdrowia). Funkcjonowanie jest szerokim terminem obejmującym wszystkie funkcje ciała ludzkiego, aktywności jednostki i uczestniczenie człowieka w różnych sytuacjach życiowych; [...] niepełnosprawność służy jako szeroki termin obejmujący wszelkie upośledzenia funkcjonowania, limitowanie aktywności i ograniczenia uczestniczenia. ICF wymienia także czynniki środowiskowe, które wchodzą w interakcje z wyżej wymienionymi dziedzinami*⁸. ICF ma zastosowanie uniwersalne, dotyczy wszystkich ludzi, nie tylko osób z niepełnosprawnością, a przy jej pomocy można opisać wszystkie aspekty zdrowia i stany związane ze zdrowiem.

7 World Health Organization (Światowa Organizacja Zdrowia), *ICF. Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (International Classification of Functioning, Disability and Health)*, Genewa 2001, https://www.cez.gov.pl/fileadmin/user_upload/Wytyczne/statystyka/icf_polish_version_56a8f7984213a.pdf [dostęp 7.06.2024].

8 Ibidem, s. 3-7.

Rysunek 5. Biopsychospołeczny model opisu funkcjonowania człowieka w ICF

Źródło: Opracowanie własne.

Kolejnym kontekstem działań z zakresu doradztwa zawodowego jest **wiedza z obszaru psychologii rozwojowej**. Ucząc w klasach 4-8 nauczyciel pracuje z dziećmi reprezentującymi dwa etapy rozwojowe: środkowy wiek szkolny (8/9 – 11/12 lat) oraz początki wczesnej fazy dorastania (11/12 – 14/15 lat). Granice tych etapów są płynne, każdy człowiek rozwija się bowiem w swoim niepowtarzalnym tempie.

Na rozwój dzieci w środkowym wieku szkolnym wpływają dwa główne obszary czynników:

- ❑ biologiczne – rozwój fizyczny, rozwój układu nerwowego, w szczególności w obrębie płatów czołowych;
- ❑ środowiskowe – oddziaływanie trzech dominujących w tym okresie środowisk, którymi są: szkoła (wychowawca, inni nauczyciele, specjaliści, klasa), dom (rodzice, rodzeństwo, często także dziadkowie lub inni bliscy), szeroko rozumiana grupa rówieśnicza.

Ważnym elementem procesu rozwojowego dzieci w klasach 4-6 jest **wzrost samoregulacji**. W zakresie emocji dziecko coraz skuteczniej je kontroluje i tonuje, adekwatnie do sytuacji (wie, czego chce, określa swoje wartości i cel działania, wykorzystuje zdobytą wiedzę w praktyce), staje się coraz bardziej wytrwałe w pracy i zdolne do doprowadzania działania do końca. Stopniowo tworzy relacje przyjacielskie. Wzrasta jego zdolność do współpracy w parach i w grupie. To okres **doskonalenia się w roli ucznia i kolegi**.

Na pierwszym etapie edukacyjnym priorytetem rozwojowym uczniów była kompetencja pracy. W środkowym wieku szkolnym, doskonalili się i wzrasta ich poczucie kompetencji (czyli doświadczenie sprawności oraz umiejętności w wykonywaniu zadań). Uczeń przyswaja i respektuje normy, jak również zasady pracy obowiązujące w swoim środowisku społecznym. Jeśli poczucie kompetencji dziecka jest na poziomie optymalnym (czuje się „fachowcem” w danej dziedzinie), to odczuwa ono radość z wykonywania i zakończenia pracy, cieszy je współpraca z rówieśnikami, jest otwarte na nowe, coraz bardziej wymagające zadania. **Również lepiej niż w poprzedniej fazie rozwojowej przyjmuje ono krytykę** (ważne, aby była ona konstruktywna!), starając się wykorzystywać informację zwrotną od nauczyciela do korygowania swoich błędów. Ważne jest, aby nauczyciel wyznaczył dziecku konkretny cel do osiągnięcia (ambitny, lecz pozostający w sferze jego możliwości), przekazał jasne wytyczne (co robić, aby zrealizować ten cel), kryteria sukcesu oraz informację, kiedy cel zostanie zrealizowany.

Dziecko w środkowym wieku **rozwija samodzielność myślenia i działania**. Wiedząc już wiele poznaje nowe narzędzia, metody i strategie uczenia się, które teraz opanowuje w coraz wyższym stopniu, a jednocześnie

modyfikuje je oraz stosuje na swój własny sposób. W takim trybie dziecko **kształtuje i rozwija swój indywidualny styl uczenia się.**

Warto przeczytać

- ❑ Anna Izabela Brzezińska (red.), „Niezbędnik Dobrego Nauczyciela” (seria „Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania” – środkowy wiek szkolny oraz wczesny okres dorastania), IBE, Warszawa 2014, <https://eduentuzjasci.pl/publikacje-ee-lista/214-niezbednik-dobrego-nauczyciela/seria-1-rozwoj-w-okresie-dziecinstwa-i-dorastania/1171-niezbednik-dobrego-nauczyciela-seria-1-rozwoj-w-okresie-dziecinstwa-i-dorastania.html> [dostęp 7.06.2024].

Nauczyciel w klasie zróżnicowanej powinien stosować różnorodne sposoby przekazywania wiedzy uczniom, dawać im możliwość wyboru sposobu prezentacji zdobytej wiedzy i umiejętności oraz wykorzystywać różnorodne sposoby motywowania do pracy, czy też zachęcania do podejmowania działań. Wówczas każde dziecko w klasie będzie miało szansę na znalezienie przestrzeni dla aktywnego uczestniczenia w procesie nauczania i uczenia się. Taki model postępowania nauczyciela jest odzwierciedleniem **trzech głównych zasad Uniwersalnego Projektowania w Edukacji** (*Universal Design Learning, UDL*), to znaczy takiego projektowania, które zapewnia dostępność każdemu dziecku i ułatwia mu osiągnięcie optymalnych wyników.

Zmienia się rola nauczyciela, który staje się niejako „mediatorem” – pomocnym pośrednikiem między uczniem, a jego otoczeniem, między tym, co uczeń już wie i umie, a tym, czego jeszcze nie wie i nie potrafi samodzielnie wykonać, a także między wiedzą przedmiotową, a wiedzą interdyscyplinarną, łączącą różne dziedziny. Dlatego tak ważna jest współpraca między nauczycielami różnych specjalności, którzy w sposób skoordynowany mogą ustalać ogniwa wspólne lub kontekstowe oraz planować pracę z uczniami np. metodą projektu przedmiotowego lub interdyscyplinarnego. Nauczyciel tworzy więc warunki do tego, by uczeń stopniowo przechodził od uczenia się pod jego kierunkiem do uczenia się samodzielnego i we współpracy z rówieśnikami (wszak w przyszłości z dużym prawdopodobieństwem będzie pracował w zróżnicowanych zespołach pracowniczych, w których będzie liczyła się samodzielność, przy jednoczesnej otwartości na kooperację, a różnorodność będzie postrzegana jako potencjał grupy/organizacji).

Warto przeczytać

- ❑ Katarzyna Cichocka-Segiet, Piotr Mostowski, Paweł Rutkowski, „Uniwersalne projektowanie zajęć jako droga do zaspokajania zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych”, [w:] Iwona Chrzanowska, Grzegorz Szumski (red.), „Edukacja włączająca w przedszkolu w szkole”, Wydawnictwo Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2019, Tom 7 Serii Naukowej, s. 208-217, <https://www.frse.org.pl/czytelnia/edukacja-wlaczajaca-w-przedszkolu-i-szkole> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Erasmus+, Uniwersalne Projektowanie w Edukacji. Doświadczenia nauczycieli: Austria, Litwa, Polska, Finlandia, „Uwarunkowania transformacji procesu edukacyjnego w różnych kontekstach edukacyjnych poprzez stosowanie strategii edukacji włączającej”, 2021, 2018-1LT01-KA201-046957, <https://sp128.krakow.pl/2021/10/14/strategia-udl-uniwersalne-projektowanie-w-edukacji-w-naszej-szkole/> [dostęp 7.06.2024].

Warto obejrzeć

- ❑ Zadania interdyscyplinarne. Centrum Edukacji Obywatelskiej (lider projektu), „Szkola dla Innowatora”, <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/zadania-interdyscyplinarne/> [dostęp 7.06.2024].

Narzędziownik nauczyciela

W każdym z elementów zestawu znajdują się informacje i wskazówki dotyczące dostosowań dla uczniów ze szczególnymi potrzebami.

- ❑ Zestawy narzędzi edukacyjnych dla nauczycieli II etapu edukacyjnego na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej, zawierające (w odniesieniu do różnych przedmiotów): programy nauczania ze scenariuszami lekcji, poradniki metodyczne, scenariusze projektów interdyscyplinarnych, narzędzia do pomiaru dydaktycznego oraz do ewaluacji kompetencji kluczowych, https://zpe.gov.pl/a/zestawy-narzedzi-edukacyjnych/DdkFeif7i?filtr_Typ_materialu=Zestaw_narzedzi_edukacyjnych [dostęp 7.06.2024].

- ❑ Zadania edukacyjne: Centrum Edukacji Obywatelskiej (lider projektu), „Szkoła dla Innowatora”, <https://pomagajsieuczyc.ceo.org.pl/tematy/zadania-edukacyjne/> [dostęp 7.06.2024]
- ❑ Projekty edukacyjne: Centrum Edukacji Obywatelskiej (lider projektu), „Szkoła dla Innowatora”, <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/projekty-edukacyjne/> [dostęp 7.06.2024]

Wzrost samoregulacji, budowanie poczucia kompetencji, podnoszenie samodzielności myślenia oraz działania, doskonalenie się w roli ucznia i kolegi to dla dziecka w środkowym wieku szkolnym etap budowania pojęcia własnego „Ja”, ściśle powiązanego z samooceną. Według Erika Eriksona, który sklasyfikował i opisał etapy rozwoju człowieka od narodzin do starości⁹, charakterystyczną cechą każdego etapu jest inny konflikt, który powinien być rozwiązany, aby kształtowała się adekwatna samoocena. Konsekwencją jest dalszy harmonijny rozwój i poczucie dobrostanu. Poczucie kompetencji (oraz jego pochodna – samoocena) jest zawsze związane z interakcjami w środowisku społecznym. Jakość tych współoddziaływań na pierwszych etapach rozwoju wpływa na funkcjonowanie człowieka dorosłego w każdej sferze życia, także zawodowej.

Dla środkowego wieku szkolnego, dla którego najważniejszym zadaniem rozwojowym jest rozwijanie przez dziecko umiejętności i zdolności (budowanie poczucia kompetencji), charakterystyczny jest **konflikt pilność/pracowitość kontra poczucie niższości**. Jeśli dziecko jest zachęcane do aktywności, a jego osiągnięcia są konstruktywnie doceniane przez nauczycieli oraz rodziców, to rozwija ono pilność i pracowitość, budując adekwatną samoocenę. Jeśli zaś dziecko doświadcza porażek lub jest przez dorosłych krytykowane, rozwija się w nim poczucie niższości oraz postawa wycofywania się z sytuacji zadaniowych. Dorośli mogą też nie stawiać dziecku rozsądnych granic aktywności albo dziecko może być przez nich bezkrytycznie chwalone. Rozwija się w nim wówczas wyidealizowane poczucie kompetencji oraz zawyżona samoocena, przez co ma ono tendencję do podejmowania działań przekraczających jego możliwości i niebezpiecznego eksperymentowania.

⁹ Destrudo.pl, *Teoria Eriksona: etapy rozwoju psychospołecznego*, <https://destrudo.pl/teoria-eriksona-etapy-rozwoju-psychospolecznego/> [dostęp 7.06.2024]; Openstax, *Teorie psychologii rozwojowej*, <https://openstax.org/books/psychologia-polska/pages/9-2-teorie-psychologii-rozwojowej> [dostęp 7.06.2024].

Tabela 2. Przekonania, emocje i zachowania związane z poczuciem niższości, optymalnym poczuciem kompetencji i wyidealizowanym poczuciem kompetencji.

PRZEKONANIA, EMOCJE I ZACHOWANIA ZWIĄZANE Z POCZUCIEM NIŻSZOŚCI, OPTYMALNYM POCZUCIEM KOMPETENCJI I WYIDEALIZOWANYM POCZUCIEM KOMPETENCJI.		
Poczucie niższości	Optymalne poczucie kompetencji	Wyidealizowane poczucie kompetencji
PRZEKONANIA		
jestem kiepska/ kiepski w tym, co robię	jestem dobra/dobry w tym, co robię	jestem zawsze najlepsza/ najlepszy w tym, co robię
to, co zrobiłam/em, nie jest zbyt wartościowe	to, co robię, jest wartościowe	to, co robię, jest genialne
EMOCJE		
boję się nowości	odczuwam radość z uczenia się nowych rzeczy	nowości mnie nudzą, wolę pokazać, że to już od dawna wiem
mam trudność w odczuwaniu dumy z wykonania zadania	potrafię odczuwać dumę z wykonania zadania	odczuwam dumę niezależnie od jakości wykonania zadania
dominują negatywne emocje (pracuję, aby uniknąć porażki)	dominują pozytywne emocje (pracuję, aby odnosić sukcesy, ale też dla samego pracowania)	dominują pozytywne emocje (pracuję, aby odnosić sukcesy)
ZACHOWANIA		
nie interesuję się tym, jak coś działa, skąd się biorą różne zjawiska	interesuje mnie to, jak coś działa, skąd się biorą różne zjawiska	interesuje mnie to, jak coś działa, skąd się biorą różne zjawiska, często zajmuję się wieloma rzeczami naraz, mam tendencję do przesadzania

PRZEKONANIA, EMOCJE I ZACHOWANIA ZWIĄZANE Z POCZUCIEM NIŻSZOŚCI, OPTYMALNYM POCZUCIEM KOMPETENCJI I WYIDEALIZOWANYM POCZUCIEM KOMPETENCJI.		
unikam eksperymentowania	lubię eksperymentować	z eksperymentowaniem, nawet gdy to niebezpieczne
mam tendencję do odwrócenia pracy, brak mi wytrwałości	działam zwykle o czasie, jestem wytrwała/y w pracy, doprowadzam pracę do końca	działam na ostatnią chwilę, bo zawsze jestem przekonana/y, że zdążę
mam tendencję do odwrócenia pracy, brak mi wytrwałości	działam zwykle o czasie, jestem wytrwała/y w pracy, doprowadzam pracę do końca	działam na ostatnią chwilę, bo zawsze jestem przekonana/y, że zdążę
nie dostrzegam efektów pracy z powodu poczucia braku wartości własnego działania	dostrzegam efekty mojej pracy, a to wzmacnia moje poczucie kompetencji	dostrzegam efekty mojej pracy, ale mam tendencję do zawyżania oceny tych efektów
odbieram krytykę w emocjonalny sposób, zaprzestaję działania po jej usłyszeniu (krytyka potwierdza, że jestem słaby)	przyjmuję krytykę i korzystam z informacji zwrotnej w celu ulepszenia mojego działania i szlifowania umiejętności	krytyka wywołuje bardzo negatywne emocje, ale nie stosuję się do uwag, bo jestem przekonana/y, że wiem zawsze lepiej (mimo krytyki uważam, że jestem najlepsza/y)
krytyka → wycofanie	krytyka → zmiana działania (na lepsze)	krytyka → działanie bez zmian (nawet jeśli działanie jest błędne)

PRZEKONANIA, EMOCJE I ZACHOWANIA ZWIĄZANE Z POCZUCIEM NIŻSZOŚCI, OPTYMALNYM POCZUCIEM KOMPETENCJI I WYIDEALIZOWANYM POCZUCIEM KOMPETENCJI.

	Efekt: wiem, że dobrze pracuję, ale jednocześnie nie boję się krytyki i korzystam z niej	
--	--	--

Źródło: Małgorzata Rękosiewicz, Paweł Jankowski, „Rozwój dziecka. Środkowy wiek szkolny”, [w:] Brzezińska Anna Izabela (red.), „Niezbędnik Dobrego Nauczyciela” (Seria I. Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania. Tom 4), IBE, Warszawa 2015, s. 9, <https://www.studocu.com/pl/document/uniwersytet-slaski-w-katowicach/psychologia-rozwojowa/rozwoj-dziecka-srodkowy-wiek-szkolny-malgorzata-rekosiewicz-pawel-jankowski/27525386> [dostęp 7.06.2024].

Na koniec warto przypomnieć periodyzację etapów „dojrzewania” człowieka do podjęcia ról zawodowych.

Tabela 3. Charakterystyczne wyznaczniki okresów i podokresów rozwoju zawodowego dla dzieci i nastolatków.

CHARAKTERYSTYCZNE WYZNACZNIKI OKRESÓW I PODOKRESÓW ROZWOJU ZAWODOWEGO DLA DZIECI I NASTOLATKÓW.		
OKRESY I PODOKRESY ROZWOJU ZAWODOWEGO		WYZNACZNIKI OKRESU
Stadium rośnięcia	Podokres fantazji (do 11 roku życia)	Tworzenie pierwszych wyobrażeń o zawodach. Marzenia o byciu np. modelką, piosenkarzem, sportowcem, komandosem itp. W zabawach – naśladowanie czynności „podpatrzonych” u dorosłych.

CHARAKTERYSTYCZNE WYZNACZNIKI OKRESÓW I PODOKRESÓW ROZWOJU ZAWODOWEGO DLA DZIECI I NASTOLATKÓW.		
Stadium rośnięcia	Podokres zainteresowań (11-12 rok życia)	Podejmowanie próbnych wyborów inspirowanych przez zaciekawienie się różnymi obszarami rzeczywistości. Duża zmienność zainteresowań, różnorodność wstępnych wyborów.
	Podokres zdolności (13-14 rok życia)	Silna tendencja do poznawania siebie i wypróbowania swoich zdolności. Refleksja nad tym, „co potrafię robić”. Formułowanie wstępnych wyborów.
Stadium eksploracji	14-17 rok życia	Dokonywanie wyboru różnych ról zawodowych w odniesieniu do swoich zainteresowań, zdolności, cech charakteru i temperamentu, stanu zdrowia, przewidywań osobistych oraz społecznych korzyści z danego typu pracy.

Źródło: Grzegorz Gwis, „Problemowy” nastolatek w gimnazjum, „Przegląd Edukacyjny” 1999, nr 3, s. 18.

Dobierając aktywności dla uczniów warto brać pod uwagę wyznaczniki reprezentowanego przez nich okresu. Istotna jest także uważna, bieżąca obserwacja funkcjonowania uczniów przez nauczyciela i diagnozowanie ich potencjału. Profesjonalne testy zawodoznawcze pod kontrolą doradcy zawodowego uczniowie przejdą dopiero w klasach 7-8, ale dla każdego nauczyciela, na każdym etapie edukacyjnym, ważna jest orientacja

w teoriach rozwoju zawodowego człowieka oraz znajomość dostępnych narzędzi do poznawania zainteresowań, zdolności oraz preferencji zawodowych dzieci i młodzieży.

Warto przeczytać

- ❑ Lucyna Myszka-Strycharska, „Koncepcje rozwoju zawodowego – przegląd wybranych stanowisk teoretycznych”, „Szkola – Zawód – Praca” 2017, Numer 14, s. 52-81, <https://repozytorium.ukw.edu.pl/handle/item/5461> [dostęp 07.06.2024]

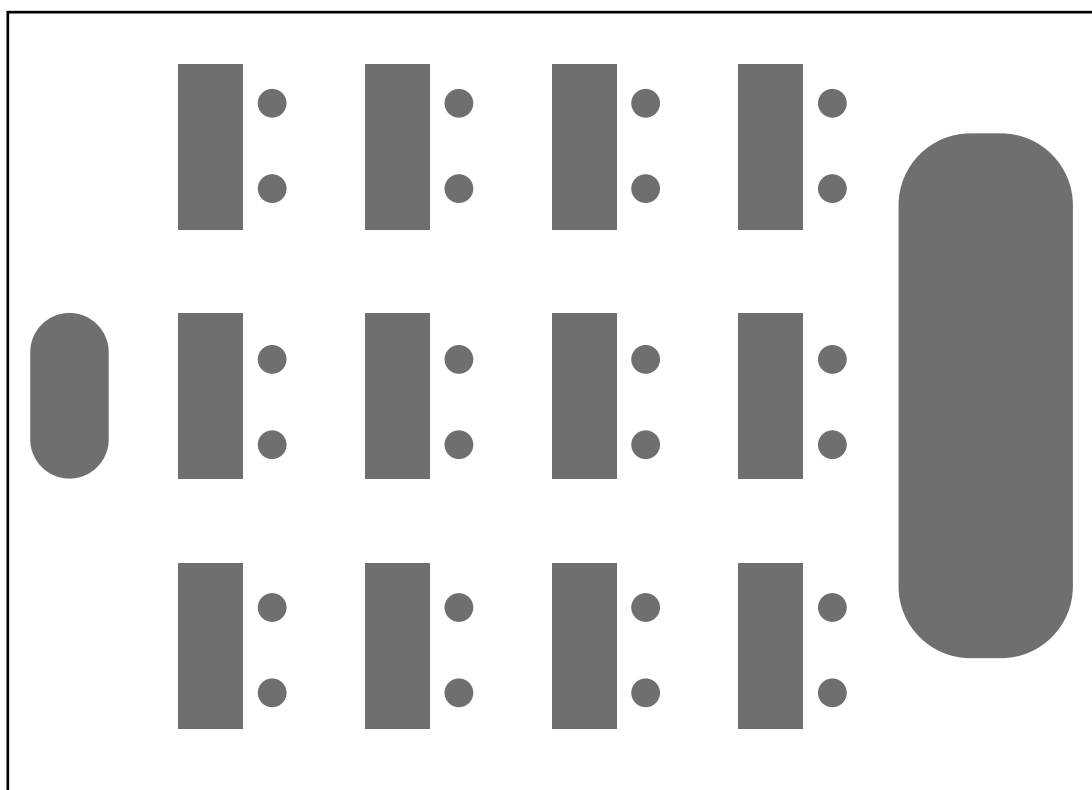
Narzędziownik nauczyciela

- ❑ Katarzyna Płuska, „6 typów zawodowych osobowości wg Hollanda (+Test Hollanda)”, Miętko o kompetencjach by Katarzyna Płuska, 2018, <https://www.katarzynapluska.pl/6-typow-zawodowych-osobowosci-wg-hollanda-test-hollanda/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Katarzyna Płuska, „Test inteligencji wielorakich. Teoria Howarda Gardnera”, Miętko o kompetencjach by Katarzyna Płuska, 2018, <https://www.katarzynapluska.pl/test-inteligencji-wielorakich-teoria-gardnera/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Andrzej Bubrowiecki, „Rozpoznawanie własnego stylu uczenia się” (test) w Ale urwał!, Wydawnictwo Złote myśli, Warszawa 2010, <https://blizejsukcesu.pl/artykuly/szybkie-czytanie-i-nauka/rozpoznawanie-wlasnego-stylu-uczenia-sie-test/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Kinga Białek, Magdalena Swat-Pawlicka, Szkoła Edukacji PAFW i UW, „Diagnoza poziomu kompetencji proinnowacyjnych uczniów. Szkoła dla innowatora”, <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/diagnoza-poziomu-kompetencji-proinnowacyjnych-uczniow-2/> [dostęp 7.06.2024].

3. PRZESTRZEŃ SZKOŁY W PROCESIE TRANZYCJI UCZNIÓW NA RYNEK PRACY

Środowisko uczenia się to przestrzeń fizyczna, w której funkcjonuje dziecko w szkole i poza nią, a także środowisko społeczne szkoły. Jednym z zadań nauczyciela jest zarządzanie przestrzenią fizyczną klasy szkolnej oraz czasem, w którym odbywają się zajęcia. Przestrzeń klasy oraz całe fizyczne środowisko edukacyjne, które wykorzystuje nauczyciel, powinno być źródłem inspiracji, zachęcać dziecko do uczenia się oraz ułatwiać aktywności w różnych sytuacjach zadaniowych.

Na początek krótki test dla nauczyciela... Wejdź do klasy, w której najczęściej uczysz. Przejdź się po szkole, zaglądając do różnych sal. Jakie ustawienie ławek/stolików dominuje? Jeżeli tradycyjne, to pomyśl: „Jakim aktywnościom to sprzyja?”.

Rysunek 6. Tradycyjne ustawienie ławek, sprzyjające pracy samodzielnej lub w parach.

Źródło: Fundacja Szkoła z Klasą, „Ustawienia stolików w sali szkolnej”, <https://www.szkolazklasa.org.pl/wp-content/uploads/2016/11/ustawienia-stolikow-w-sali-lekcyjnej-12.pdf> [dostęp: 7.06.2024].

Praca indywidualna oraz w parach jest ważna, ale czy daje możliwość innych form pracy i przestrzeń do alternatywnych aktywności? Jak w takim układzie zorganizować: dyskusję na forum, eksperymentowanie, doświadczenie, zabawę, pracę w kiluosobowych grupach czy działania projektowe?

Poniżej prezentujemy propozycje zasobów, które pomogą poznać zasady aranżacji przestrzeni w taki sposób, aby sprzyjała rozwojowi/uczeniu się w klasie zróżnicowanej. Kilka z tych zasobów rozwija temat dostępności przestrzennej – miejsc pracy/nauki tworzonych zgodnie z zasadami uniwersalnego projektowania, w tym UDL (Uniwersalnego Projektowania w Edukacji).

Wśród zasobów znajdują się opracowania wskazujące wizję fizycznej przestrzeni miejsc pracy przyszłości. Jeśli bowiem szkoła ma przygotować uczniów do aktywności zawodowej, którą podejmą za kilka, kilkanaście lat, to już dziś można tak modelować przestrzeń, aby przypominała miejsca w których w przyszłości będą oni realizować się w wybranej profesji.

„Inspiracje – przyjazna i dostępna przestrzeń szkoły”

- ❑ Rearanżacja przestrzeni w Szkole Podstawowej nr 3 im. Jana Pawła II w Mińsku Mazowieckim, Centrum Edukacji Obywatelskiej, „Szkoła dla Innowatora” – korytarz szkolny – strefa relaksu; pracownia matematyczna – matematyka jest OK; pracownia językowa – język obcy nie taki obcy; pracownia polonistyczna – książkarnia, <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/szkola/szkola-podstawowa-nr-3-im-jana-pawla-ii-w-minsku-mazowieckim/#rearanzacja> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Rearanżacja przestrzeni w Zespole Szkolno-Przedszkolnym im. Marii Konopnickiej w Kamienicy, Centrum Edukacji Obywatelskiej, „Szkoła dla Innowatora”, <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/szkola/zespole-szkolno-przedszkolny-im-marii-konopnickiej-w-kamienicy/#rearanzacja> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Rearanżacja przestrzeni w Szkole Podstawowej nr 1 im. Janusza Korczaka w Szprotawie, Centrum Edukacji Obywatelskiej, „Szkoła dla

Innowatora”, <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/szkola/szkola-podstawowa-nr-1-im-janusza-korczaka-w-szprotawie/#rearanzacja> [dostęp 7.06.2024].

- ❑ Rearanzacja przestrzeni w Szkole Podstawowej nr 51 im. Jana Pawła II w Lublinie, Centrum Edukacji Obywatelskiej, „Szkoła dla Innowatora”, <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/szkola/szkola-podstawowa-nr-51-im-jana-pawla-ii-w-lublinie/#rearanzacja> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Oktawia Gorzeńska, „Designerskie inspiracje z Gimnazjum nr 1 w Łęborku, czyli jak niemożliwe jest możliwe”, 2017, <https://gorzenska.com/2017/02/08/designerskie-inspiracje-z-gimnazjum-nr-1-w-leborku-czyli-jak-niemozliwe-jest-mozliwe/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Oktawia Gorzeńska, „Szkoła z mocą zmieniania świata w Radowie Małym – inspiracje”, 2017, <https://gorzenska.com/2017/08/20/szkola-z-moca-zmieniania-swiata-w-radowie-malym-inspiracje/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Oktawia Gorzeńska, „Przestrzeń do samodzielnej pracy i współpracy w klasie – inspiracje”, 2020, <https://gorzenska.com/2020/05/14/przestrzen-do-samodzielnej-pracy-i-wspolpracy-w-klasie-inspiracje/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Oktawia Gorzeńska, „Przestrzeń (w) edukacji – Szkoła Podstawowa w Bakalarzewie”, 2021, <https://gorzenska.com/2021/03/27/przestrzen-w-edukacji-szkola-podstawowa-w-bakalarzewie/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Oktawia Gorzeńska, „Przestrzeń (w) edukacji – Szkoła Podstawowa nr 1 w Ostródzie”, 2021, <https://gorzenska.com/2021/02/08/przestrzen-w-edukacji-szkola-podstawowa-nr-1-w-ostrodzie/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Oktawia Gorzeńska, „Przestrzenie (w) edukacji – Szkoła Podstawowa nr 9 w Elblągu”, 2021, <https://gorzenska.com/2021/02/02/przestrzenie-w-edukacji-szkola-podstawowa-nr-9-w-elblagu/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ „Model Dostępnej Szkoły – podręcznik wdrożeniowy”, Fundacja Fundusz Współpracy, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego, Politechnika Gdańska, Stowarzyszenie Młodych Lubuszan pod patronatem Ministerstwa

Edukacji i Nauki oraz Ośrodka Rozwoju Edukacji w Warszawie, <https://www.dostepnaszkola.info/model-dostepnej-szkoly/> [dostęp 7.06.2024].

- ❑ „Model Dostępnej Szkoły – podręcznik wdrożeniowy”, Fundacja Fundusz Współpracy, Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego, Rzeszowska Agencja Rozwoju Regionalnego, Politechnika Gdańska, Stowarzyszenie Młodych Lubuszan pod patronatem Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz Ośrodka Rozwoju Edukacji w Warszawie, <https://www.dostepnaszkola.info/baza-wiedzy/dokumenty/model-dostepnej-szkoly-podrecznik-wdrozeniowy/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ „Zespół Szkół z Oddziałami Integracyjnymi nr 41 w Warszawie” (przykład dobrej praktyki z zakresu adaptacji budynku z uwzględnieniem zasad projektowania uniwersalnego), Budowlane ABC – oficjalny portal Ministerstwa Rozwoju i Technologii, <https://budowlaneabc.gov.pl/standardy-projektowania-budynkow-dla-osob-niepelnospprawnych/dobre-praktyki/adaptacja-budynkow-uwzgledniajac-koncepcje-projektowania-uniwersalnego/zespol-szkol-z-oddzialami-integracyjnymi-nr-41-w-warszawie/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ „Ustawienia stolików w sali szkolnej”, Fundacja Szkoła z Klasą, <https://www.szkolazklasa.org.pl/wp-content/uploads/2016/11/ustawienia-stolikow-w-sali-lekcyjnej-12.pdf> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Małgorzata Taraszkiewicz, Zuzanna Taraszkiewicz, „Przestrzeń szkoły” (seria: „Dodatki edukacyjne. Inspiracje do kreowania szkoły jako miejsca integracji międzyludzkiej, uczenia się i rozwoju”), Grupa Edukacyjna 21, 2018, https://site-387393.mozfiles.com/files/387393/PRZESTRZEN_SZKOLY_LUTY_2019_z_logami_nowre.pdf [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Alicja Pacewicz, „Przestrzeń, w której dobrze się uczy. Jak to osiągnąć w naszej szkole?”, CEO, <https://pomagajsieuczyc.ceo.org.pl/wp-content/uploads/sites/4/2021/09/Przestrzen-w-ktorej-dobrze-sie-uczy-A.-Pacewicz.pdf> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ „Kuchnia, teatr, podróże – IBE pokazuje, jak każda szkoła może uczyć małe dzieci”, IBE, 2014, <https://ibe.edu.pl/pl/aktualnosci/414-kuchnia-teatr-podroze-ibe-pokazuje-jak-kazda-szkola-moze-uczyc-male-dzieci> [dostęp 7.06.2024].

- ❑ „Przestrzenie edukacji 21. Otwieramy szkołę!”, Seria publikacji: „Wprowadzenie”, <https://edustore.eu/pliki/Przestrzenie-edukacji-wprowadzenie.pdf>; „Przestrzeń fizyczna i architektoniczna. Tom 1”, <https://edustore.eu/pliki/Przestrzenie-edukacji-tom1.pdf>; „Przestrzeń wirtualna i technologiczna Tom 2”, <https://edustore.eu/pliki/Przestrzenie-edukacji-tom2.pdf>; „Przestrzeń społeczna i kulturowa Tom 3”, <https://edustore.eu/pliki/Przestrzenie-edukacji-tom3.pdf> [dostęp 7.06.2024], Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej (lider projektu), EDUSPACES21, Warszawa 2016.
- ❑ Ewa Radanowicz, „W szkole wcale nie chodzi o szkołę”, Wydawnictwo Sensor Data, Warszawa 2020 oraz „Spacer po szkole w Radowie Małym widziany oczyma Myślografki Agaty Baj”, 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=I3ww0E999eQ> [dostęp 7.06.2024].

Inspiracje – przyjazne i dostępne przestrzenie miejsc pracy

- ❑ „Standardy projektowania budynków dla osób z niepełnosprawnościami”, Budowlane ABC – portal Ministerstwa Rozwoju i Technologii, <https://budowlaneabc.gov.pl/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ „5 trendów projektowania biur przyszłości w postpandemicznej rzeczywistości”, #design #future office #work environment, 2021, <https://workplace.pl/pl/story/5-trendow-projektowania-biur-przyszlosci-w-postpandemicznej-rzeczywistosci/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Danielle Abril, „What your future office could look like – if you even need to be there”, „The Washington Post”, 2022, <https://www.washingtonpost.com/technology/interactive/2022/future-office-hybrid/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ „Jak będą wyglądały biura przyszłości?”, Cubi.pl, <https://cubi.pl/jak-beda-wygladaly-biura-przyszlosci/> [dostęp 7.06.2024].

- ❑ Radosław Gajda, Natalia Szcześniak, „W jakim biurze pracować, żeby... nie zwariować!?, Architecture is a good idea”, YouTube, 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=0alvqRrxlg4> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Eli Hill, „These 7 Innovative Offices Were Designed to Spark Creativity (Te 7 innowacyjnych biur zaprojektowano z myślą o pobudzaniu kreatywności)”, 2018, <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-7-innovative-office-spaces-designed-spark-creativity> [dostęp 7.06.2024].

4. PROPOZYCJE AKTYWNOŚCI UCZNIÓW ZWIĘKSZAJĄCE WIEDZĘ ORAZ POSZERZAJĄCE KOMPETENCJE UŁATWIAJĄCE WEJŚCIE NA RYNEK PRACY

W ostatnim rozdziale poradnika przedstawione zostały zasoby pomocne w organizowaniu aktywności uczniów podczas realizacji treści doradztwa zawodowego na lekcjach oraz na innych zajęciach edukacyjnych. Zasoby przyporządkowano do poszczególnych działów z rozporządzenia w sprawie doradztwa zawodowego.

1. Poznanie własnych zasobów

Uczeń: 1.1 określa własne zainteresowania i uzdolnienia oraz kompetencje; 1.2 wskazuje swoje mocne strony oraz możliwości ich wykorzystania w różnych dziedzinach życia; 1.3 podejmuje działania w sytuacjach zadaniowych i ocenia swoje działania, formułując wnioski na przyszłość; 1.4 prezentuje swoje zainteresowania i uzdolnienia wobec innych osób z zamiarem zaciekawienia odbiorców.

Narzędziownik nauczyciela

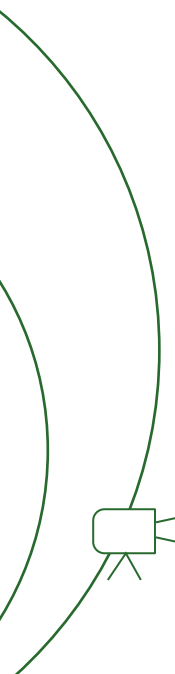
- ❑ „Jakie są moje mocne i słabe strony?” Scenariusz godziny wychowawczej w klasie IV, <https://wklasie.uniwersytetdzieci.pl/scenariusz/jakie-sa-moje-mocne-i-slabe-strony> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ „Jak określić emocje przed wystąpieniem?”, scenariusz godziny wychowawczej w klasach V-VII, <https://wklasie.uniwersytetdzieci.pl/scenariusz/jak-okrelic-emocje-przed-wystapieniem> [dostęp 7.06.2024].

Warto przeczytać razem z uczniami

- ❑ Seria „Jesteś ważny!” Wydawnictwa SENSUS – książki autorstwa Urszuli Młodnickiej i Agnieszki Waligóry pt. „Bądź sobą, Pinku!”. W serii m.in. książki o: asertywności i stawianiu granic, poczuciu własnej wartości, odporności psychicznej, relacjach z rówieśnikami.

- ❑ Rocio Bonilla (tekst), Susanna Isern (ilustracje), „Wielka księga supermocy. Edukacja emocjonalna dziecka”. Tłum. Jowita Maksymowicz-Hamann, Wydawnictwo Mamania, 2020¹⁰.
- ❑ Francesc Miralles Contijoch, Alex Rovira Celma, „Opowieści dla dzieci, które chcą uwierzyć w siebie. 35 historii o tym, jak pielęgnować poczucie własnej wartości”, tłum. Katarzyna Koziół-Galvis, Wydawnictwo Czarna Owca, 2020¹¹.
- ❑ Mariusz Andryszczyk, Anita Andrzejewska, Justyna Bednarek i in., „Wszystkie kolory świata”, Wydawnictwo Agora, 2021¹².
- ❑ Artur Maciak, „Mali bohaterowie. Dzieci, które zmieniły świat”, Wydawnictwo IBIS, 2018¹³.
- ❑ Artur Maciak, „Opowieści o bohaterskich dzieciakach”, Wydawnictwo Książkowe IBIS, 2023.
- ❑ Karolina Grabarczyk (tekst), Nika Jaworowska-Duchlińska (ilustracje), „I ty możesz zmienić świat. 42 inspirujące historie o niezwykłych dzieciach”, Wydawnictwo Media Rodzina, 2019¹⁴.
- ❑ Justyna Suchecka, „YOUNG POWER! 30 historii o tym, jak młodzi zmieniają świat”, Wydawnictwo Znak emotikon, Kraków 2020¹⁵.

Warto obejrzeć z uczniami

- ❑ „Wystąpienia dzieci na TEDx, które Twoje dziecko musi zobaczyć [po polsku]!”, Goodmather (blog), 14.08.2020, <https://www.godmother.pl>.

10 <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/4923098/wielka-ksiega-supermocy-edukacja-emocjonalna-dziecka> [dostęp: 7.06.2024].

11 <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/4940815/opowiesci-dla-dzieci-ktore-chca-uwierzyc-w-siebie-35-historii-o-tym-jak-pielegnowac-poczucie> [dostęp: 17.05.2024].

12 <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/4958250/wszystkie-kolory-swiate> [dostęp: 17.05.2024].

13 <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/4858046/mali-bohaterowie-dzieci-ktore-zmienily-swiat> [dostęp: 7.06.2024].

14 <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/4876324/i-ty-mozesz-zmienic-swiat> [dostęp: 7.06.2024].

15 <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/4919556/young-power-30-historii-o-tym-jak-mlodzi-zmieniaja-swiat> [dostęp: 7.06.2024].

[pl/wystapienia-dzieci-na-tedx-ktore-twoje-dziecko-musi-zobaczyc-po-polsku/](https://www.ted.com/pl/wystapienia-dzieci-na-tedx-ktore-twoje-dziecko-musi-zobaczyc-po-polsku/) [dostęp 7.06.2024].

- ❑ „5 inspirujących prezentacji TED, które wygłosiły nastolatki”, Michał Pasterski (blog), 25.01.2014, <https://michalpasterski.pl/2014/01/5-inspirujacych-prezentacji-ted-ktore-wyglosily-nastolatki/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ „Talks by brilliant kids and teens (Wykłady genialnych dzieci i młodzieży). Playlist”, TED.com, https://www.ted.com/playlists/129/ted_under_20 [dostęp 7.06.2024].

2. Świat zawodów i rynek pracy

Uczeń: 2.1 wymienia różne grupy zawodów i podaje przykłady zawodów charakterystycznych dla poszczególnych grup, opisuje różne ścieżki ich uzyskiwania oraz podstawową specyfikę pracy w zawodach; 2.2 opisuje, czym jest praca i jakie ma znaczenie w życiu człowieka; 2.3 podaje czynniki wpływające na wybory zawodowe; 2.4 posługuje się przyborami i narzędziami zgodnie z ich przeznaczeniem oraz w sposób twórczy i niekonwencjonalny; 2.5 wyjaśnia rolę pieniądza we współczesnym świecie i jego związek z pracą.

Warto przeczytać razem z uczniami (zawody dawniej, dziś i w przyszłości)

1. **Silvie Sanža (tekst), Milan Starý (ilustracje), „Fach, że ach!”**, tłum. Bogumiła Nawrot, Wydawnictwo Bajka, 2016¹⁶.
2. **„Śmieszna książka o zawodach”**, Wydawnictwo Books, 2017 – ilustrowany przewodnik po zawodach popularnych (np. strażak, rolnik, mechanik samochodowy) i mniej znanych (np. detektyw, artysta cyrkowy, iluzjonista, wróżka, kierowca rajdowy).
3. **Elżbieta Pałasz (tekst), Joanna Czaplewska (ilustracje), „Dobra robota”**, Wydawnictwo Adamada, 2019¹⁷.

¹⁶ <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/301852/fach-ze-ach> [dostęp: 7.06.2024].

¹⁷ <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/4878911/dobra-robota> [dostęp: 7.06.2024].

4. **Sofia Erica Rossi, Carlo Canepa (tekst), Luca Poli (ilustracje), „Zmiatacz powietrza i inne zawody przyszłości”.** Tłum. Patrycja Zarawska, Wydawnictwo Wilga, 2023¹⁸.
5. **Dorota Kowalska, „Pasjonaci. Rozmowy o tym, co w życiu ważne”,** Wydawnictwo Melanż, 2017¹⁹.

Narzędziownik nauczyciela

- ❑ Scenariusze lekcji techniki w klasie 4. Propozycje Fundacji Uniwersytet Dzieci: „Jak zbudować tunel metra?”, <https://wklasie.uniwersytetdzieci.pl/scenariusz/jak-zbudowac-tunel-metra>; „Jak zaprojektować samochód przyszłości?”, <https://wklasie.uniwersytetdzieci.pl/scenariusz/jak-zaprojektowac-samochod-przyszlosci>; „Dlaczego samolot lata?”, <https://wklasie.uniwersytetdzieci.pl/scenariusz/dlaczego-samolot-lata>; „Jak zbudować model poduszkowca?”, <https://wklasie.uniwersytetdzieci.pl/scenariusz/jak-zbudowac-model-poduszkowca> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Jan Fazlagić, „Sztuczna inteligencja (AI) jako megatrend kształtujący edukację. Jak przygotowywać się na szanse i wyzwania społeczno-gospodarcze związane ze sztuczną inteligencją?”, Zintegrowany System Kwalifikacji, Warszawa 2022, <https://kwalifikacje.gov.pl/aktualnosci/1493-ai-zaszkodzi-czy-pomoze-w-pracy-nauczycielom> [dostęp 7.06.2024].

Warto przeczytać razem z uczniami (edukacja ekonomiczno-finansowa)

- ❑ Eryk Zawisza, „Jak zarabiać w młodym wieku”, Wydawnictwo Menger.pl, Warszawa 2022.
- ❑ Eryk Zawisza, „Umysł Zwycięzcy, czyli jak być przedsiębiorcą”, Wydawnictwo Menger.pl, Warszawa 2022.

18 <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/5027681/zmiatacz-powietrza-i-inne-zawody-przyszlosci> [dostęp: 7.06.2024].

19 <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/4572120/pasjonaci-rozmowy-o-tym-co-w-zyciu-wazne> [dostęp: 7.06.2024].

- ❑ Julian Heller, „Jak zarabiać na oszczędzaniu”, Wydawnictwo Menger.pl, Warszawa 2023.
- ❑ Irwin Allen Schiff (tekst), „Jak powstaje bogactwo, i kiedy nie powstaje”, Wydawnictwo Menger.pl, 2020. Książka z serii wydawniczej Instytutu Mengera pn. Akademia Młodych Milionerów.
- ❑ Boguś Janiszewski, Max Skorwider, „Ekonomia. To, o czym dorośli Ci nie mówią (bo często sami nie wiedzą)”, Wydawnictwo Publicat, 2016²⁰.
- ❑ Grzegorz Kasdepke, Ryszard Petru, „Zaskórniaki i inne dziwadła z krainy portfela. Liczby kultury”, Narodowe Centrum Kultury, 2014²¹.
- ❑ Grzegorz Kasdepke, Aleksandra Woldańska-Płocińska, „Pestka, drops, cukierek. Liczby kultury”, Narodowe Centrum Kultury, 201²².
- ❑ Grzegorz Kasdepke, „Pestka, drops, cukierek. Ekonomia dzieciennie prosta”, Wydawnictwo Literatura, 2023.
- ❑ Sylwia Wojciechowska, „Julek i dziura w budżecie. Tom 1”, Wydawnictwo Mali Moi, 2017²³.

Narzędziownik nauczyciela (edukacja finansowo-ekonomiczna)

- ❑ Nauczyciele i rodzice, którzy podejmują z dziećmi rozmowy o finansach, mogą skorzystać z **książki Pawła Oksanowicza pt. „Finansiaki to my!”** opublikowanej na wolnych licencjach przez Santander Bank Polska S.A. w 2019 r, <https://finansiaki.pl/ksiazka-finansiaki-to-my/> [dostęp 7.06.2024).
- ❑ **Portal edukacji finansowej dla dzieci i młodzieży „Finansiaki” banku Santander** to pomoc metodyczna i źródło inspiracji dla nauczycieli.

20 <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/300673/ekonomia-to-o-czym-dorosli-ci-nie-mowia> [dostęp: 7.06.2024].

21 <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/244341/zaskorniaki-i-inne-dziwadla-z-krainy-portfela-liczby-kultury> [dostęp: 6.07.2024].

22 <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/163859/pestka-drops-cukierek-liczby-kultury> [dostęp: 6.07.2024].

23 <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/4816737/julek-i-dziura-w-budziecie> [dostęp: 6.07.2024].

Znajdą oni tutaj bogactwo różnorodnych zasobów dla klas IV-VI, ale przydatnych także w pracy z klasami IV-V. W zasobach znajduje się osiemnaście scenariuszy zajęć z bogatą obudową w postaci gotowych filmików, gier, kart pracy, infografik, audiobooków, animacji quizów itp. Wyszukiwanie zasobów zostało uproszczone dzięki przyjaznym w obsłudze filtrom (m.in. filtry: klasy 4-5 i klasy 6-7), <https://finansiaci.pl/#ekran-startowy> [dostęp 7.06.2024].

- ❑ **Stowarzyszenie Krzewienia Edukacji Finansowej SKEF** przygotowało dla nauczycieli w ramach projektu **„Myślę, decyduję, działam”** (II edycja) pakiet metodyczny z zakresu edukacji finansowej, na który składają się: karty pracy i karty wiedzy dla uczniów, przykładowe scenariusze lekcji, przykładowe zadania matematyczne, <https://www.skef.pl/dla-nauczycieli-mysle-decyduje-dzialam-ii-edycja-prezentacje/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ **Komisja Nadzoru Finansowego** koordynuje w Polsce działania w ramach corocznej międzynarodowej kampanii z zakresu edukacji finansowej Global Money Week (GMW) – Światowy Tydzień Pieniądza. Celem kampanii jest kształtowanie wśród dzieci i młodzieży świadomości finansowej, rozwijanie ich wiedzy, umiejętności oraz kształtowanie postaw niezbędnych do podejmowania racjonalnych decyzji finansowych, a w perspektywie długofalowej uzyskanie przez nich finansowego dobrostanu i finansowej odporności²⁴. **SKEF** włączył się aktywnie w kampanię **Global Money Week w 2024**, czego wynikiem jest **pakiet edukacyjny „Myślę, decyduję, działam – finanse dla najmłodszych” z obszaru „Oszczędzanie i inwestowanie”**. Strona SKEF oferuje:
 - Poradnik dla nauczyciela, <https://www.skef.pl/wp-content/uploads/2021/03/Oszczedzanie-i-inwestowanie-poradnik-dla-nauczyciela.pdf> [dostęp 6.07.2024],
 - Karty pracy dla ucznia, <https://www.skef.pl/wp-content/uploads/2021/03/Oszczedzanie-i-inwestowanie-karty-pracy-dla-ucznia.pdf> [dostęp 6.07.2024],
 - Karty wiedzy i materiały dodatkowe, <https://www.skef.pl/wp-content/uploads/2021/03/Oszczedzanie-i-inwestowanie-karty-wiedzy-i-materiały-dodatkowe.pdf> [dostęp 6.07.2024].

24 Komisja Nadzoru finansowego, Global Money Week, https://www.knf.gov.pl/robimy/edukacja_f finansowa/Global_Money_Week [dostęp: 6.07.2024].

Inspiracje – myślenie matematyczne, podstawy ekonomii

- ❑ **„Wielcy polscy matematycy znani i nieznani. Scenariusze lekcji matematyki i nie tylko”,** Fundacja mBanku, Fundacja „Szkoła z Klasą”, Warszawa 2020, <https://www.mbank.pl/lp2/2024/w1/mjakmatematyka/scenariusz-na-sukces.html> (dla klas VI-VIII) [dostęp 7.06.2024].
- ❑ **„mPotęga”,** działania projektowe dofinansowane przez mBank, <https://www.mbank.pl/mfundacja/mpotega/inspirujace-dzialania/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ **„mSilnia. Myślenie matematyczne ma moc!”:** <https://www.mbank.pl/mfundacja/msilnia/program/> oraz e-book: **Maja Krämer, „Matematyka jest wszędzie”,** Fundacja mBanku, Warszawa 2017, https://www.mbank.pl/lp2/2020/m1/wizerunek/mfundacja/dobrze_wykorzystaj_ten_czas/matematyka_jest_wszedzie.pdf [dostęp 7.06.2024].
- ❑ **„Spójrz na matematykę pod innym kątem. Jak zainspirować uczniów i pobudzić ich ciekawość?”,** Fundacja mBanku, <https://www.mbank.pl/lp2/2024/w1/mjakmatematyka/dla-nauczycieli.html> [dostęp 7.06.2024]
- ❑ **Monika Jędrzejewska, Monika Jaworska, Katarzyna Nawrocka-Skolimowska, „Dziecinnie prosta matematyka. Otwieramy przed dziećmi drzwi do matematycznego świata”,** Fundacja mBanku, Warszawa 2019: <https://www.mbank.pl/lp2/2024/w1/mjakmatematyka/nigdy-nie-jest-za-wczesnie.html> [dostęp 7.06.2024]
- ❑ **„Matematyka na zielono”,** Fundacja mBanku, Fundacja Kocham Polskę, Warszawa 2022, <https://www.mbank.pl/lp2/2024/w1/mjakmatematyka/matematyka-na-zielono.html> [dostęp 7.06.2024]

Warto zagrać razem z uczniami

- ❑ **„Finansiaki”** – gra planszowa przygotowana przez Santander Bank Polska S.A. Na stronie Banku można pobrać grę do wydrukowania, nauczyciel znajdzie tu również scenariusz zajęć opartych na grze, <https://finansiaki.pl/lekcja/mistrzowie-oszczedzania/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ **„PKO Junior”** – gry i zabawy zamieszczone przez Bank PKO BP, opracowane z myślą o kształtowaniu wśród dzieci kompetencji przedsiębiorczości, umiejętności dysponowania pieniędzmi, świadomości finansowej, https://www.pkobp.pl/media_files/27826006-1ad5-42a1-837a-b5bd749a97d2.pdf [dostęp 7.06.2024].
- ❑ **„Osadnicy z Catanu (Catan)”** – światowy bestseller strategicznych gier planszowych o ciekawej fabule.
- ❑ **„Cashflow”** – gra, która (poprzez zabawę) uczy praktycznych umiejętności inwestowania i gromadzenia majątku.
- ❑ **„Monopoly”** – gra w wersji dobranej przez nauczyciela adekwatnie do potrzeb i możliwości uczniów w klasie/grupie zróżnicowanej. Na rynku są dostępne wersje Monopoly uproszczone (np.: „Moje pierwsze Monopoly”, „Monopoly Junior”, Monopoly z bohaterami dziecięcych bajek, takich jak „Kraina Lodu”, „Auta”, „My Little Pony”), wersje tematyczne, które łatwo włączyć do różnych zajęć realizujących wybrane treści podstawy programowej (np. „Monopoly Koty”, „Monopoly Psy”, „Monopoly Polska” i „Monopoly o różnych miastach Polski”, „Monopoly Grzybobranie”), jak również wersje bardziej skomplikowane. Na portalu Grymini są dostępne darmowe wersje Monopoly online²⁵.
- ❑ **„Payday”** – odmiana Monopoly ukierunkowana na zarządzanie finansami.
- ❑ **„Gra w życie Junior”** – gra ucząca podejmowania właściwych decyzji.
- ❑ **„Polski Biznes”** – gra przybliżająca zasady rządzące światem biznesu.

25 <https://www.grymini.pl/gr/monopoly> [dostęp: 6.07.2024].

Warto obejrzeć razem z uczniami – zawody, edukacja ekonomiczno-finansowa

- ❑ **Filmy o zawodach na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej (ZPE),** <https://zpe.gov.pl/szukaj?query=doradztwo+zawodowe&stage=E2subject=Klasy+VII+i+VIII+szk%C3%B3%C5%82+podstawowych> [dostęp 7.06.2024];
- ❑ **Filmy dla dzieci, młodzieży i rodziców, „Wybieram zawód”:** <http://www.wybieramzawod.pl/filmy-dla-dzieci-mlodziezy-rodzicow> [dostęp 7.06.2024];
- ❑ **Seria 24 filmów „Błękitek poznaje zawody”,** VOD TVP, <https://vod.tvp.pl/dla-dzieci,24/kulisy-czyli-blekitek-poznaje-zawody-odcinki,273818?search=b%C5%82%C4%99kitek+poznaje+zawody> [dostęp 7.06.2024];
- ❑ **Teleranek. O zawodach przeszłości i przyszłości,** VOD TVP, <https://vod.tvp.pl/dla-dzieci,24/teleranek-odcinki,274353/odcinek-62,S01E62,348720> [dostęp 7.06.2024];
- ❑ **Teleranek. Przedsiębiorczość,** VOD TVP, <https://vod.tvp.pl/dla-dzieci,24/teleranek-odcinki,274353/odcinek-1,S01E0-1,342084> [dostęp 7.06.2024];
- **Cykl filmów „Akademia Ekomini”,** opracowany w ramach **projektu Smart Start** ukierunkowanego na edukację ekonomiczną i kształtowanie przedsiębiorczości wśród dzieci [dostęp 7.06.2024]:
 - odc. 1: **„Po co nam pieniądze?”:** <https://www.youtube.com/watch?v=3nrt5HHNDFE&list=PLmBWP16MMJuVAv2V1h5zGIHs2u9KtIUw4> [dostęp 7.06.2024];
 - odc. 2. **„Skąd się biorą pieniądze?”:** <https://www.youtube.com/watch?v=1tw0Sdz6pFQ&list=PLmBWP16MMJuVAv2V1h5zGIHs2u9KtIUw4&index=2> [dostęp 7.06.2024];
 - odc. 3. **„Ziarnko do ziarnka”:** <https://www.youtube.com/watch?v=c-Gqlnzpj5B4&list=PLmBWP16MMJuVAv2V1h5zGIHs2u9KtIUw4&index=3> [dostęp 7.06.2024];
 - odc. 4. pt. **„Mały budżet”:** <https://www.youtube.com/watch?v=wEfVhtBqYfw&list=PLmBWP16MMJuVAv2V1h5zGIHs2u9KtIUw4&index=4> [dostęp 7.06.2024];

- odc. 5: pt. „Netykieta”: <https://www.youtube.com/watch?v=9s0mb08UcUE&list=PLmBWP16MMJuVAv2V1h5zGIHs2u9KtIUw4&index=5> [dostęp 7.06.2024].

3. Rynek edukacyjny i uczenie się przez całe życie

Uczeń: 3.1 wskazuje różne sposoby zdobywania wiedzy, korzystając ze znanych mu przykładów oraz omawia swój indywidualny sposób nauki; 3.2 wskazuje przedmioty szkolne, których lubi się uczyć; 3.3 samodzielnie dociera do informacji i korzysta z różnych źródeł wiedzy.

Warto przeczytać razem z uczniami

- ❑ Andrzej Bubrowiecki, „Ale urwał! Techniki błyskawicznego przyswajania wiedzy”, Wydawnictwo Złote Myśli, 2010²⁶.

4. Planowanie własnego rozwoju i podejmowanie decyzji edukacyjno-zawodowych

Uczeń: 4.1 opowiada o swoich planach edukacyjno-zawodowych; 4.2 planuje swoje działania lub działania grupy, wskazując szczegółowe czynności i zadania niezbędne do realizacji celu; 4.3 próbuje samodzielnie podejmować decyzje w sprawach związanych bezpośrednio lub pośrednio z jego osobą.

Warto przeczytać razem z uczniami

- ❑ Mikołaj Marcela, „Wszystko, czego nie mówią ci w szkole, gdy jesteś nastolatkiem. Jak przygotować się na dorosłość”, You&Ya, Muza, Warszawa 2023²⁷.

26 <https://www.zlotemysli.pl/prod/6678/ale-urwal-andrzej-bubrowiecki.html> [dostęp: 7.06.2024].

27 <https://lubimyczytac.pl/ksiazka/5059657/wszystko-czego-ci-nie-mowia-gdy-jestes-nastolatkiem> [dostęp: 7.06.2024].

- ❑ Seria książek Michała Zawadki „Chcę być kimś! czyli jak osiągać cele w czasach, gdy wszyscy dookoła mają wywalone” (dla starszych dzieci lub jako inspiracja dla nauczycieli do rozmów, ćwiczeń/aktywności dla uczniów młodszych). W serii: „Tom 1. – kim jestem, wiara w siebie, samodyscyplina, indywidualność”; „Tom 2. – cele, czas, proaktywność, pieniądze”; „Tom 3. – relacje, bariery, komunikacja, autorytety”²⁸.

Narzędziownik nauczyciela

- ❑ Tomasz Knopik, „Kapitał różnorodności. Doradztwo zawodowe dla uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi”, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2022, <https://ore.edu.pl/wp-content/uploads/2022/03/kapital-roznorodnosci-ore.pdf> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ „Dziś odkrywaj, jutro wybieraj!”, Mapa karier. Bezpłatna, interaktywna baza informacji o ścieżkach kariery i rynku pracy: <https://mapakarier.org/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Agnieszka Arkusińska, Magdalena Bogusławska, Jędrzej Witkowski, „Jak rozwijać kompetencję współpracy w szkole?”, Szkoła dla Innowatora, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2022, https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/wp-content/uploads/2022/09/Jak_rozwijac_kompetencje_wspolpracy_w_szkole.pdf [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Maciej Pabisek, Jędrzej Witkowski, „Jak rozwijać kompetencję samodzielnego myślenia w szkole?”, Szkoła dla Innowatora, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2022, https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/wp-content/uploads/2022/09/Jak_rozwijac_kompetencje_samodzielnosci_myslenia_w_szkole.pdf [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Janina Stojak, „Jak rozwijać kompetencję zarządzania sobą w szkole?”, Szkoła dla Innowatora, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2022, https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/wp-content/uploads/2022/09/Jak_rozwijac_kompetencje_zarzadzania_soba_w_szkole.pdf [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Michał Lisicki, Małgorzata Skura, „Jak rozwijać kompetencję liderstwa w szkole?”, Szkoła dla Innowatora, Centrum Edukacji Obywatelskiej,

28 <https://lubimyczytac.pl/cykl/12946/chce-byc-kims> [dostęp: 7.06.2024].

Warszawa 2022, <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/wp-content/uploads/2022/11/Jak-rozwijac-kompetencje-liderstwa-w-szkole.pdf> [dostęp 7.06.2024].

- ❑ Małgorzata Taraszkiewicz, „Pracownia uczenia się”, Szkoła dla Innowatora, <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/pracownia-uczenia-sie/>. Pakiet składa się z 35 scenariuszy zajęć, z propozycjami aktywności rozwijających umiejętność uczenia się i kompetencje proinnowacyjne. Do wykorzystania w klasach VI-VIII. [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Scenariusze lekcji z aktywnościami rozwijającymi kompetencje proinnowacyjne opracowane przez nauczycieli w ramach projektu Szkoła dla Innowatora Centrum Edukacji Obywatelskiej, <https://szkoladlainnowatora.ceo.org.pl/scenariusze-nauczycieli/> [dostęp 7.06.2024].
- ❑ Klaudia Stano, „TED, czyli inspirujące przemowy, które zaangażują twoich uczniów. 12 propozycji”, Mapa Karier, 2023, <https://mapakarier.org/blog/32/ted-czyli-inspirujace-przemowy-ktore-zaangazuja-twoich-uczniow-12-propozycji/> [dostęp 7.06.2024].

Poradnik nie wyczerpuje z pewnością tematu organizacji procesów tranzycji na rynek pracy młodszych uczniów. Autorki starły się przekazać Czytelniczkom i Czytelnikom przykłady inspiracji do twórczych rozwiązań organizacyjnych oraz metodycznych, wskazać interesujące, nierzadko unikatowe zasoby.

Obudową szkoleń pn. „Inkubatory tranzycji. Szkoła jako przestrzeń rozwoju zawodowego uczniów” oraz poradnika jest **wirtualny box tranzycyjny** – zestaw pomocy dydaktycznych do wykorzystania przez nauczyciela i uczniów. W edukacji wczesnoszkolnej można wykorzystać:

- ❑ Grę terenową „Zdobycy kariery”, podczas której uczniowie zbadają m.in. przestrzeń zawodową dostępną dla każdego. Gra zawiera propozycje eksploracji najbliższej przestrzeni zawodowej (w przypadku młodszych uczniów – szkoły i jej otoczenia) pod kątem badania miejsc pracy dostępnych dla każdego. Uczniowie pracują zespołowo, otrzymując zadania ukierunkowane na badanie dostępności środowiska – bliższego lub dalszego – otoczenia szkoły (przestrzeni fizycznej, rzeczywistości cyfrowej, systemów

informacyjno-komunikacyjnych, produktów, usług) zgodnie z zasadami UDL i racjonalnych usprawnień (pozwoli to osobom ze zróżnicowanymi potrzebami na aktywne uczestnictwo na równi z innymi). Uczniowie diagnozują też bariery istniejące w środowisku i projektują ich niwelowanie. Gra zawiera instrukcję, cele i efekty, opis działań nauczyciela oraz aktywności uczniów;

- ❑ Grę „Storytelling zawodowy”, zawierającą instrukcję, cele i efekty, opis działań nauczyciela oraz aktywności uczniów, a także kostki sześciennie z symbolicznymi rysunkami do storytellingu (do wydruku i sklejenia lub do skorzystania w wersji online);
- ❑ Grę „Inspiratorium zawodowe” – karty z pytaniami/poleceniami dla uczniów, zawierającą instrukcję, cele i efekty, opis działań nauczyciela oraz aktywności uczniów. Karty z pytaniami/ poleceniami są ukierunkowane na wydobywanie potencjału uczniów, odkrywanie ich talentów i preferencji zawodowych, wzbudzanie refleksji nad własną ścieżką edukacyjną oraz zawodową (do wykorzystania w rozmowach rozwojowych nauczyciela z uczniem lub w rozmowach uczeń-uczeń).
- ❑ Karty aktywności z wykorzystaniem możliwości AI – „Nawiguj z Ai”, zestaw kart z poleceniami/zadaniami do wykonania z wykorzystaniem narzędzi AI np. ChatGPT (Open AI), Gemini (Google).

Wszystkie elementy boxu zamieszczone są na Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej (ZPE). Zachęcamy do ich twórczego wykorzystania!

BIBLIOGRAFIA

1. Białek K., Swat-Pawlicka M., Szkoła Edukacji PAFW i UW, *Diagnoza poziomu kompetencji proinnowacyjnych uczniów. Szkoła dla innowatora*, 2020.
2. Brzezińska A. I. (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela* (serie „Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania” i „Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania” – środkowy wiek szkolny oraz wczesny okres dorastania), Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014.
3. Brzezińska-Lauk J., Kruk-Krymula E., Nikorowska K., *Przykładowy program orientacji zawodowej dla klas IV-VI szkoły podstawowej z proponowanymi scenariuszami*, ORE, Warszawa 2017.
4. Bubrowiecki A., „Rozpoznawanie własnego stylu uczenia się” (test) w *Ale urwał!*, Wydawnictwo Złote myśli, Warszawa 2010.
5. Centrum Edukacji Obywatelskiej (lider projektu), *Szkoła dla Innowatora* (opracowania, filmy, poradniki, scenariusze, narzędzia diagnostyczne), 2020-2022.
6. Chirkowska-Smolak T., Hauzinski A., Łaciak M., *Drogi kariery. Jak wspomagać rozwój zawodowy dzieci i młodzieży*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2011.
7. Cichocka-Segiet K., Mostowski P., Rutkowski P., *Uniwersalne projektowanie zajęć jako droga do zaspokajania zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych*, [w:] I. Chrzanowska, G. Szumski (red.), *Edukacja włączająca w przedszkolu w szkole*, Wydawnictwo Fundacji Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa 2019, Tom 7 Serii Naukowej, s. 208-217.
8. Destrudo.pl, *Teoria Eriksona: etapy rozwoju psychospołecznego*.
9. Dzieciaki-testuja.pl, *Gra w życie*.
10. Dziurkowska A., Skoryna M., Załoga E., *Wzorcowe rozwiązania organizacyjne funkcjonowania wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego (WSDZ) dla szkoły podstawowej*, ORE, Warszawa 2017.
11. Erasmus+, *Uniwersalne Projektowanie w Edukacji. Doświadczenia nauczycieli: Austria, Litwa, Polska, Finlandia*, „Uwarunkowania transformacji procesu edukacyjnego w różnych kontekstach

edukacyjnych poprzez stosowanie strategii edukacji włączającej”,
2021, 2018-1LT01-KA201-046957.

12. Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej (lider projektu), *Przestrzenie edukacji 21. Otwieramy szkołę!*, EDUSPACES21, Warszawa 2016.
13. Fundacja Katalyst Education, Mapa Karier, *Dziś odkrywaj, jutro wybieraj*.
14. Grymini.pl, *Monology*.
15. Grzegorzewska I., *Czynniki wspierające rozwój zawodowy dzieci i młodzieży zagrożonej niepowodzeniami szkolnymi*, „Problemy Profesjologii” 2011, nr 1, s. 83-94.
16. Gwis G., „Problemowy” nastolatek w gimnazjum, „Przegląd Edukacyjny” 1999, nr 3.
17. Komisja Nadzoru finansowego, *Global Money Week*.
18. Knopik T., *Kapitał różnorodności. Doradztwo zawodowe dla uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi*, ORE, Warszawa 2022.
19. Lubimyczytac.pl, *Katalog*.
20. Medianauka.pl, *Matematyczna wyspa: Matematyka – Klasa 1, Matematyka – Klasa 2, Matematyka – Klasa 3*.
21. Mróz A., *Znaczenie doświadczeń z okresu dzieciństwa i adolescencji dla rozwoju zawodowego w życiu dorosłym*, „Problemy Profesjologii” 2009, nr 2, s. 85-93.
22. Myszkas-Strycharska L., *Koncepcje rozwoju zawodowego – przegląd wybranych stanowisk teoretycznych*, „Szkoła – Zawód – Praca”, Repozytorium UKW, 2017, Numer 14, s. 52-81.
23. Niezbędnik Dobrego Nauczyciela, *Seria książek i narzędzia*.
24. Openstax, *Teorie psychologii rozwojowej*.
25. Partnerstwo na Rzecz Edukacji Finansowej (PREF), *Co robimy*.
26. Pieńkowski A., *Wpływ szkoły na sukces życiowy uczniów*, „Dyrektor Szkoły” („Dodatek specjalny Niezbędnik Dyrektora Szkoły – Doradztwo zawodowe”), 2022, nr 11.
27. Piorunek M., *Dziecko wobec świata pracy i zawodów. Empiryczne przyczynki. Obraz fenomenu*, „Studia Edukacyjne”, 2010, nr 11, s. 139-155.

28. Płuska K., *6 typów zawodowych osobowości wg Hollanda (+Test Hollanda)*, Miętko o kompetencjach by Katarzyna Płuska, 2018.
29. Płuska K., *Test inteligencji wielorakich. Teoria Howarda Gardnera*, Miętko o kompetencjach by Katarzyna Płuska, 2018.
30. Raszka R., *Potoczna wiedza dzieci na temat pieniędzy. Wnioski z badań własnych*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, 2019, nr 64 (4 (254)), s. 255-271.
31. Rękosiewicz M., Jankowski P., *Rozwój dziecka. Środkowy wiek szkolny*, [w:] Brzezińska A. I. (red.), *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela, Seria I. Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania. Tom 4*, IBE, Warszawa 2015.
32. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz. U. z 2019 r., poz. 325).
33. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. z 2017 r., poz. 356 ze zm.).
34. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1280).
35. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 737).
36. Uszyńska-Jarmoc, J., *Uczenie się a zarobki – dziecięce rozumienie problemów ekonomicznych świata dorosłych*, „Problemy Wczesnej Edukacji”, 2016, 32(1), 7–26.
37. World Health Organization (Światowa Organizacja Zdrowia), *ICF. Międzynarodowa Klasyfikacja Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (International Classification of Functioning, Disability and Health)*, Genewa 2001.

Ministerstwo
Edukacji Narodowej

Za życiem

 OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI